

РЕЗЮМЕ НА АНАЛИЗ
на резултатите от извършена тематична планова проверка
”Работа по превенция на насилието и подкрепа на деца, по
преодоляване на проблемно поведение на детето, работа в критични
ситуации“
2021 г.

Председателят на Държавната агенция за закрила на детето, заедно с отговорните министри и представители на други органи по чл. 17а, ал. 1, т. 1 от Закона за закрила на детето разработва държавната политика за закрила на детето и има ключова роля за гарантиране на спазването на правата на децата, чрез поставянето им на фокус в работата на органите за закрила на детето и в центъра на мрежата от предоставяните услуги.

След анализиране на натрупания опит в следствие на извършени проверки през годините се очерта необходимост от разработване и прилагане на единен модел за проверки на всички структури, работещи с деца. Това ще допринесе за общ модел на оценяване на дейности в публичния сектор.

Насилието е част от реалността, в която живеем и обект на насилие може да бъде всеки от нас или нашите близки. Слабите и различните са по-уязвими и имат нужда от закрила и подкрепа. Децата често стават жертва на насилие, поради своята незрялост и неопитност и дълг на възрастните и цялото общество е да ги предпазва и закриля, да създава сигурна и защитена среда, в която децата да се развиват според своите възможности и индивидуални потребности. Превенцията на насилието е една от приоритетните области в държавната политика в областта на закрилата на децата.

Проверка на различните обекти в обхвата на контрол на ДАЗД, които имат отношение по проблема, и изследване на взаимодействието между тях, допринесе за очертаване на обща картина за видовете насилие над деца, превантивните мерки на органите, които имат отношение към грижите и образованието на децата.

Проверката е насочена към спазване от страна на органа на закрила на детето на местно ниво на Конвенцията на ООН за правата на детето, Закона за закрила на детето (ЗЗДет.) Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето, подзаконовата нормативна уредба.

Плановата тематична проверка е извършена в **83 броя обекти** (детски градини, училища, в т.ч. и центрове за специална образователна подкрепа, възпитателни училища-интернати, социално-педагогически интернат, центрове за настаняване от семеен тип, услуги в общността, лечебни заведения, дирекции „Социално подпомагане“) на територията на 16 общини в страната – Ботевград, Радомир, Берковица, Лом, Долна Митрополия, Севлиево, Горна Оряховица, Кубрат, Тутракан, Нови Пазар, Шумен¹, Асеновград, Велинград, Ракитово, Нова Загора, Поморие.

¹ На територията на община Шумен са проверени само две лечебни заведения

Общо **74 проверки са извършени присъствено** с проверки на място^{2/}. Поради въведени ограничителни противоепидемични мерки останалите **9 проверки са извършени дистанционно/онлайн**.

Критерии за подбор на общините, в които са извършени плановете проверки

Общините, обект на контрол са избрани по предварително определени критерии, на база брой население – малки общини с население от 6 до 30 хиляди човека, другите критерии са: в които има две или повече услуги от резидентна грижа и отделно съпътстващи, както и общините, на чиято територия са възпитателните училища-интернати (ВУИ) и социално-педагогически интернат (СПИ); по-големи общини с население от 30 до 100 хиляди човека, които не са областни градове.

Използвайки **интегриран метод на проверка** са изследвани следните обекти на ниво община: дирекции „Социално подпомагане“; социални услуги, които съгласно чл. 12, чл. 13 и чл. 15 от Закона за социалните услуги, според функциите и дейността си са: специализирани социални услуги за деца, с превантивни, подкрепящи и възстановителни функции (Центрове за обществена подкрепа – ЦОП), както и за резидентна грижа (ЦНСТ); образователни институции – училища, детски градини, центрове за специална образователна подкрепа (ЦСОП), специални училища – СПИ и ВУИ; лечебни заведения (Многопрофилна болница за активно лечение – МБАЛ).

Основната цел на проверката е изследване работата на различните институции по случаите на насилие, взаимодействието между тях и подкрепата, която се оказва на децата – жертви на насилие и на децата – извършители на такова. Изследвана е ефективността в работата на различните обекти по предотвратяване и рехабилитация на различните видове насилие върху децата и между децата, с акценти:

- ✓ Да се установи наличието на насилие;
- ✓ Дали се разпознават белезите и симптомите на различните форми на насилие от специалистите, имащи отношение към развитието и здравето на децата;
- ✓ Преобладаващо по вид насилие;
- ✓ Форми на упражнено насилие: върху деца от служители, насилие между деца, насилие от деца над професионалисти и насилие върху децата от външни за обекта лица;
- ✓ Действия и мерки за подкрепа на децата, преживели насилие – възстановяване и подкрепа, както и действия и мерки за подкрепа, с оглед корекция в поведението на деца, извършители на насилие;
- ✓ Превантивни действия, предприемани от персонала за ограничаване случаите на насилие върху и между децата и как органът за закрила на детето на местно ниво гарантира правото на тези деца на защита от всички форми на насилие, включително и negliжиране на нужди и потребности;
- ✓ Сътрудничество с ОЗД и с компетентната районна прокуратура за спазване задължението за съдействие, регламентирано в чл. 7, ал. 1 и ал. 2 от Закона за закрила на детето (ЗЗДет.) – има ли практика в изпълнение на задължението, подадени брой случаи, по които са информирани, срещи, протоколи и др.;
- ✓ Взаимодействие между училища, детски градини, ЦСОП, социални услуги, МБАЛ, ВУИ, СПИ и дирекции „Социално подпомагане“ (ДСП) при работата по случаите на насилие над деца;
- ✓ Мерки и действия спрямо извършителя на насилие, търсене на отговорност на лица, извършили насилие върху дете, както и мерки и действия спрямо дете, упражнило насилие – за корекция в поведението;

² Разпределени по отдели на Главна дирекция „Контрол по правата на детето“, както следва: отдел „Мониторинг и контрол – западен“ 26 присъствени проверки; отдел „Мониторинг и контрол – южен“ 24 присъствени проверки; отдел „Мониторинг и контрол – северен“ 24 присъствени проверки

✓ Ефективност на предприетите действия от гледна точка на получени крайни резултати за отпадане на риска от насилие за детето/децата;

✓ Изготвени конкретни предложения до горестоящите органи на управление и принципалите – МЗ, МТСП, МОН, Агенцията за социално подпомагане, кметове на общини, за уеднаквяване на подхода на работа и подобряване на организацията на дейността на проверените обекти, за актуализиране при необходимост на утвърдените до момента методики, ръководства и указания за работа на териториалните подразделения, на база събраната обективна информация за предприетите действия и мерки за закрила, в изпълнение на задълженията, работата с децата и с родителите, както и подкрепата, която им се оказва.

Правно основание за извършване на тематичната проверка.

Плановата тематична проверка в обекти в избраните общини изследва спазване на следните права, регламентирани в:

Конвенцията на ООН за правата на детето:

Чл. 3, т. 2; Чл. 19, т. 1 и т. 2 – Висшите интереси на детето не винаги е единствения и имащ предимство пред всички останали фактори, които се разглеждат в сферата на насилието. Държавата следва да осигури необходимата закрила за всички деца. Необходимо е да бъдат взети под внимание правата и задълженията на родителите и другите отговорни по закон за детето. Нужно е Държавата да създаде „Мрежа за сигурност“, която да осигури благосъстоянието на детето при всички обстоятелства.

Много от членовете в КПД на ООН се нуждаят да бъдат разглеждани в светлината на чл. 19 от КПД на ООН – например родителската отговорност и осигуряване на „подходящо ръководство и насоки“ на децата, при упражняване на техните права. Небрежността към децата съществува под различни форми водещи до тяхната уязвимост от насилие. Важно е да бъде отчетено дали има създадени ефективни процедури и програми за оказване на необходимата подкрепа и помощ на детето и на лицата, които полагат за него, включително рехабилитационни механизми и всички други форми на насилие; ефективни мерки за разкриване, докладване, отнасяне за разглеждане и проследяване. Съществуването на телефонни линии /НТЛД 116 111/ за помощ са от изключително значение.

Закона за закрила на детето - Чл. 11, ал. 2 - Всяко дете има право на закрила срещу нарушаващите неговото достойнство методи на възпитание, физическо, психическо или друго насилие и форми на въздействие, противоречащи на неговите интереси.

Във връзка с извършените от Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) планови проверки в периода от месец март до месец юни 2021 г. относно изследване на ефективността по предотвратяване на различни видове насилие върху децата и между децата от проверяващите екипи са проведени общо **13 работни срещи** с представители на заинтересованите страни на местно ниво, от които **10 броя присъствено** за територията на общините Берковица, Долна Митрополия, Лом, Севлиево, Горна Оряховица, Нови пазар, Тутракан, Асеновград, Велинград (обща за общините Велинград и Ракитово), Нова Загора и Поморие и **2 броя дистанционно** за територията на общините Ботевград и Радомир. Поканените участници са запознати с целта на извършената планова проверка на тема насилие и с резултати от същата в конкретни институции на територията на съответната община.

Тематичната проверка е извършена в периода м. 03.2021 г. – м. 06.2021 г. по предварително съставен финансов и времеви график. Разглеждани са случаи на насилие върху деца за периода от 01.01.2020 г. до момента на проверката.

Методи на проверката

При проверката са използвани няколко основни метода за събиране на информация:

Проучване на документи; провеждане на беседи с деца, в хода на извършена присъствена проверка; провеждане на беседи с персонал и с родители, провеждане на работни срещи в проверените общини с представители на органите по закрила на местно ниво; анкетиране на персонал, деца и родители; проучване на добри практики; проучване на предприети мерки по отношение интернет безопасността на децата, регламентиране на достъпа, обучение от външни специалисти по темата за сигурността в мрежата и пряко наблюдение.

Взаимодействие между органите на местно ниво. Добри практики и/или лоша координация.

В работата по случаи на деца жертви на насилие или извършители на насилие се споделя за добро взаимодействие между по-голямата част от институциите на местно ниво, изразяващо се в подаване на сигнал, обмяна на информация, участие в срещи по Координационния механизъм при насилие в случай на насилие върху дете и други. Част от обектите работят в партньорство в организации, които ги подпомагат в дейността им и осигуряват спонсорство. При проверките в една община не е установено добро сътрудничество, въпреки, че екипите са посочили обратна информация в тази насока. В част от общините е установено, че са разкрити и функционират социални услуги, ползвани от потребители и от съседни общини, в които няма разкрити такива. В Община Севлиево е установена практика по инициатива на общинското ръководство за ежемесечни работни срещи с представители на всички социални услуги, с цел координация в работата.

Установени са и пропуски в координацията между различните институции, част от които са по отношение на подаване на сигнал за дете в риск, тъй като сигнали се подават предимно от граждани, липса на активност от страна на Районен съд, Районна прокуратура и Полиция, липса на представител на Районна прокуратура при провеждане на срещи по КМ при насилие, дължащо се на служебната им ангажираност или липсата на прокурори, липса на обратна информация за наложени възпитателни мерки за деца с противообществени прояви, липса на активна работа със семействата.

Трудности и предизвикателства във взаимодействието на местно ниво.

Преобладаващата част от обектите на плановата проверка споделят за налични предизвикателства в дейността си, с които се справят със собствени сили и ресурси, чрез активно взаимодействие и сътрудничество между всички институции на местно ниво, имащи отношение към детето и неговите права.

Трудностите и предизвикателствата, споделени от обекти на плановата проверка, ситуирани на територията на общините Лом, Долна Митрополия, Ботевград, Асеновград, Нова Загора, Ракитово, МБАЛ Шумен, **са породени от:**

➤ **Липса на специализирани социални услуги, гарантиращи профилирана грижа, превенция от виктимизация и осигуряване на пространство за децата за споделяне и подкрепа:**

- услуги за кризисно настаняване на жени и деца, претърпели насилие, включително домашно; на "Синя стая" за провеждане на разговори с деца в благоприятна за тях среда при сигнал за насилие, злоупотреба.

➤ **Недобро взаимодействие между институциите относно обмен на информация:**

- непредоставяне на данни на ДСП от страна на инспектор Детска педагогическа стая към РУ на МВР и обществен възпитател към МКБППМН за планирани дейности, работа и постигнати резултати в работата им по случаи на деца, които са и обект на закрила.

➤ **Липса на специалисти:**

- на психолог, юрист, главен социален работник в ОЗД; на психолог в образователни институции;

- завишаване на броя на деца с поведенчески проблеми в детски градини и непостигане на резултати;

➤ **Неизпълнение на нормативно задължение:**

- не присъствие на прокурори и лични лекари в заседания на екипа по Координационен механизъм при насилие;

- неучастие на учебните заведения, в които са записани деца със СОП, които се обучават в ЦСОП, в разработването на плана за обща образователна подкрепа.

- липса на усилия от ОЗД за привличане на педагогически кадри за изпълнение на плана за действие;

- за уведомяване на подател на сигнал за дете в риск за предприети действия от страна на органа за закрила на детето на местно ниво;

➤ **нисък родителски капацитет на родители и мотивация за повишаване на образователното ниво на децата им, отказ от подкрепа и нисък социален статус:**

- не добро сътрудничество между родители и лечебно заведение и отказ от тяхна страна да бъдат подкрепени от психолог, поради непознаване същността на дейността му;

- нередовно посещение на децата в училище, поради липса на мотивация на родителите да образоват децата си;

- невъзможност за дистанционна работа при въведена противоепидемична обстановка, поради липсата на технически средства и интернет при част от потребители на услугите в общността и ученици;

➤ **Непознаване на нормативната уредба относно задължение за съдействие по чл. 7, ал.2, във връзка с ал. 1 от Закона за закрила на детето и дефиниция на „дете в риск“:**

- затруднения за полицаи и инспектори “Детска педагогическа стая“ при идентифицирането на дете в риск, за което следва да се сезира ОЗД;

➤ **Нормативна колизия между правни норми, регулиращи едни и същи обществени отношения - НК, СК и Закона за закрила на детето, което не гарантира правата на детето за защита от всякаква форма на злоупотреба:**

- неефективност на усилията на ДСП при ранно съжителство за преустановяване на феномена, поради откази за образуване на досъдебно производство от страна на Районна прокуратура;

➤ **Пандемична среда:**

- затруднения в адаптацията на децата, поради продължително отсъствие от занимания, заради пандемията;

- необхванати, заради пандемията деца със СОП;

- неефективност на обучението им в дистанционна форма.

Констатации и изводи

В резултат на извършената тематична планова проверка в институции на общинско ниво, които имат отношение по проблема за насилие над и между деца, за изследване на взаимодействието между тях, чрез използване на интегриран подход, се налагат следните **обща изводи**:

Във всяка община са установени различни практики за работа по превенция и за интервенция по проблема. Обикновено превенцията се осъществява от страна на детската градина, училището, социалната услуга, а по отношение на интервенцията водеща е ролята на ДСП. Няма практика да се провеждат регионални срещи с представители на органите по закрила, на които да се планира или обсъжда изследваното направление, включително броят на случаите на насилие на общинско ниво с оглед да бъдат планирани дейности по превенция на насилието. Установена е добра практика, свързана с разглеждане на заседание на Комисията за детето към съответната община на комплицирани, трудни случаи на деца, например в Община Асеновград.

Проверката сочи повишени очаквания от страна на социалните институции спрямо намесата на районна прокуратура по отношение на санкции спрямо извършителите на насилие. Изразяват се нагласи за повишаване активността на органите на полицията и МКБППМН по случаи на деца, извършители на насилие. Установени са трудности по отношение споделяне на информация от тяхна страна за работата по тези случаи. Няма практика да се подава информация на ДСП, водеща на случая, за извършваните дейности и за постигнатите резултати от обществените възпитатели, когато спрямо детето е наложена такава възпитателна мярка, както и от страна на ИДПС. ДСП не предоставя информация за работата им по сигналите от лечебни заведения за деца в риск и най-вече малолетни и непълнолетни бременни и родилки, поради което създава усещане у медицинските специалисти, че само на тях са вменени задължения. Същото мнение се споделя и от работещите в образователните институции, най-вече по случаите на деца с голям брой отсъствия и/или проблемно, включително агресивно поведение. Не е на необходимото ниво и работата по превенция на ревиктимизацията на децата, жертви на насилие, не се извършва обмен на информация между ДСП и образователните институции, за предприемане на мерки и дейности за преодоляване на риска.

✓ **В образователните институции – училища, детски градини, възпитателно училище-интернат и ЦСОП** е създадена организация за превенция и интервенция на насилието и тормоза. Екипите в образователните институции познават Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование. Сформирани са координационни съвети. В обектите са съставени необходимите документи – правила, планове, регистър за вписване на ситуациите на тормоз и насилие, като изключения има в детските градини. В преобладаваща част от образователните институции служителите познават задължението си във връзка с чл. 7 от Закона за закрила на детето, разпознават индикациите за преживяно насилие. Обикновено се реагира своевременно при възникване на конфликт – провеждат разговори с децата, жертва на насилие или проявила насилие и агресия и родителите им, с класовете и класните ръководители. Ученици се насочват за консултации с педагогическия съветник. При по-сериозните случаи на агресия се информира ДСП, при необходимост се търси съдействието на ИДПС, обществен възпитател, ДСП, социална услуга. Единични са случаите на проявена агресия от страна на член на екипа (в две от проверените детски градини).

Основните пропуски в работата касаят прилагането на Механизма за противодействие на тормоза и насилието – не е проведено изследване на нивото на агресия и тормоз в началото на учебната година, не е проведено анкетиране и не е съставен анализ на резултатите, въз основа на който да се планират мерки за превенция.

✓ **В преобладаваща част от проверените училища** не се наблюдава тенденция за повишаване на случаите на насилие, тормоз и системна агресия между учениците. Случаите на агресия и тормоз са редки, предимно при по-големите ученици. Физическата агресия между учениците се случва по-рядко, преобладава вербалната такава. В по-голямата част от случаите активно с децата работи психологът/педагогическият съветник в училището, предприемат се необходимите действия от училищното ръководство. Като проблем училищни психолози посочват отсъствието на обучение за предоставяне на кризисна интервенция.

Не са провеждани беседи с децата с участието на външни лектори по темата „насилие“, но са реализирани такива, включително за кибертормоз от класни ръководители и психолозите/педагогическите съветници в училището.

Голяма част от учениците познават повечето форми на насилие, някои са били обект или свидетели на такова. За съдействие биха се обърнали към родител, биха потърсили подкрепа от класен ръководител, педагогически съветник или друг служител от училището. Децата не посочват случаи на упражнено насилие над тях от страна на

учител. Определят взаимоотношенията си с учителите като много добри. По-голямата част от децата познават номера на Националната телефонна линия за деца 116 111, част от учениците не познават функциите на ДСП и ДАЗД.

✓ **Извършената проверка в детски заведения** сочи, че служителите използват подходящи методи за възпитание и отглеждане на дете, преобладаващата част разпознават индикаторите на различните видове насилие. За изследвания период няма случаи, при които да е търсено съдействие от отдел „Закрила на детето“ при ДСП. Служителите активно общуват с родителите. Чрез мобилни приложения и социалните мрежи се обменя ежедневна информация с родителите, как е преминал денят и за извършените дейности с децата.

От анализ на проведеното анкетно проучване със служители се налага изводът, че екипите на детските заведения залагат на позитивни методи на възпитание. Осъществяват се превантивни мерки за предотвратяване и противодействие на агресивните прояви сред децата и насилието над деца основно чрез провеждане на разговори и беседи с децата на тема агресия, по начин, съответстващ на възрастта им. Работещите в детските градини познават нормативната база, в областта на закрилата на детето. Въз основа на анкетно проучване с родители е направен извод, че са удовлетворени от полаганите грижи и условията в детските заведения, не съобщават за неприемливи методи на възпитание. Информация за развитието на децата получават от учителите.

Установени са четири сигнала за упражнено насилие от служители над деца. На служителите, упражнили насилие, не е наложено наказание, с децата преживели насилие не е работил психолог, няма данни да са уведомявани родителите.

В по-голяма част от детските градини е поставена на видно място информация за НТЛД 116 111, а на заведенията, където липсва, са предоставени плакати.

В част от детските градини не са разработени правила за подаване и разглеждане на жалби. Констатиран е сериозен проблем, свързан със спазване на определения норматив за брой на деца в групите и създаване на подходяща организация, осигуряваща постоянно наблюдение над всички деца, с оглед превенция на инциденти и прояви на насилие между тях.

✓ **В проверените центрове за специална образователна подкрепа** е установено различно ниво на сътрудничество с институциите и органите за закрила на детето. Повечето осъществяват активно сътрудничество с институции и органи за закрила на детето на местно ниво и неправителствени организации, а един е ограничил контактите само до училища, в които са записани учениците, с екипа за приобщаващо образование, и две социални услуги. В резултат на извършеното наблюдение на организацията на работния процес е констатирана спокойна атмосфера, комуникацията между децата е позитивна. Учениците не са оставяни сами без надзор от учител. Персоналът познава потребностите на децата и знае какъв подход да използва за всяко от тях.

Проведените разговори с ученици от ЦСОП сочат отсъствие на насилие в центъра между децата или от персонал. Някои ученици посочват, че разпознават видовете насилие и когато някой ги тормози, ще се обадят на телефон 116 111 или ще съобщят на класния си ръководител. Част от учениците не са чували за социалните работници от ОЗД и не познават НТЛД 116 111, не могат да обяснят понятието „насилие“ и да дадат примери за него.

В ЦСОП е установен един случай на насилие над ученик от ЦНСТ, осъществявано в социалната услуга. Не са уведомени ДСП, органите на реда, или ДАЗД, нито родител. Работещи в образователната институция не са запознати със задължението си да уведомяват ДСП, МВР или ДАЗД за дете в риск, независимо че това е регламентирано в длъжностните им характеристики.

От работещи в централите е изразено мнение, че за учениците на ЦСОП дистанционната форма на обучение е неефективна, тъй като и в присъствена форма

много от тях не могат да бъдат обучавани. Специалистите посочват, че малка част от учениците могат да четат. Служители посочват, че учебните заведения, в които са записани техните ученици, не участват в разработването на плана за обща образователна подкрепа. Заявяват, че не виждат смисъл детето по документи да се води в друго училище, а те да осъществяват цялата работа с него.

Работещи в ЦСОП са изразили мнение, че с реструктуриране на помощното училище в ЦСОП извън обучението са останали децата с леки умствени увреждания, тъй като те не посещават общообразователно училище.

При проверките е установено, че отсъства трайно установена връзка на учениците в ЦСОП с училищата, в които са записани, основно поради липса на инициатива от страна на класните ръководители в общообразователните училища. Децата не посещават училищата, нямат контакти със своите съученици, не се канят на тържества и инициативи. Част от училищата са отдалечени от ЦСОП и това затруднява контактите.

✓ **При проверките в СПИ и ВУИ** е установено, че са разработени необходимите документи и се прилагат политики, гарантиращи превенцията на насилието. Значително е подобро взаимодействието с ДСП. Екипът на ВУИ – Ракитово е отворен към сътрудничество с различни организации, с цел осигуряване на професионална помощ на деца в конфликт със закона и създаване на условия за успешна ресоциализация. По двата регистрирани случая на физическо насилие между деца през 2021 г. са предприети навременни и адекватни мерки. Водещ принцип в корекционно-възпитателната работа е въздействие чрез стимулиране на промени в положителна посока, а не наказанието. В едно от двете проверени ВУИ е установена необходимост от засилена контролна дейност на директора по отношение на методите на възпитание и взаимоотношения между децата и персонала, с оглед недопускане на неприемливо поведение на служителите спрямо децата, като се осигури участие на настанените момичета във вземането на решения.

За преобладаваща част от настанените в специалните училища не е посочен срок за настаняване, поради което се тълкува, че настаняването е за 3 години. Констатирано е неизпълнение на регламента на чл. 31, ал. 1 от ЗБППМН. Водеща роля за прекратяване на престоя във ВУИ има РП и МКБППМН, предложила мярката, но същите рядко присъстват на заседанията на педагогически съвет в края на учебната година, независимо че се канят ежегодно на заседания на педагогическия съвет за обсъждане резултатите от корекционно-възпитателната работа с учениците.

Проблем в специалните училища е, че част от децата при постъпване са малко грамотни, нямат изградени навици за самообслужване и водене на относително самостоятелен живот. Друг проблем е големият брой деца, които остават през летните ваканции. Служителите считат, че МКБППМН и ОЗД следва да са по-активни и креативни, за да осигуряват място за пребиваване на децата през лятната ваканция.

Отсъствието на визия за бъдещето на ВУИ и СПИ е основание за нежелание от страна на квалифицирани специалисти да постъпят на работа в тези институции. С цел повишаване ефективността на работата в тези училища, следва те да бъдат приети като интегрирана социално-образователна услуга.

Спрямо всяко дете следва да бъде прилаган индивидуален подход, като се вземе предвид ефективността на системата за закрила и причините, довели до противообществените прояви. Всички мерки, предприети спрямо деца, ненавършили пълнолетие, попаднали в обсега на системата за осъществяване на правосъдие, следва да са в насока за подпомагане на физическото и психическото възстановяване и социална реинтеграция. Съгласно Конвенцията на ООН за правата на детето, следва да се гарантира, че възстановяването и реинтеграцията се осъществява в благоприятна среда, която да спомогне за укрепване на самоуважението и достойнството на детето. Това изискване потвърждава, че тези деца следва да бъдат признати и за жертви, а не само за правонарушители. Пекинските правила изискват във всички случаи, в които е било извършено престъпление, освен при незначителни правонарушения, „преди

компетентния орган да се произнесе окончателно за определеното наказание, надлежно да бъдат проучени средата и обстоятелствата, при които живее ненавършилото пълнолетие, или условията, при които е извършено престъплението, с цел да бъде улеснено внимателното разглеждане на делото от страна на компетентния орган“, с което да бъде произнесена и присъда отговаряща на тежестта на провинението и обстоятелствата довели до тях и релевантен на тях срок.

В съзвучие с проверяваното право, съгласно чл. 3 от КПД на ООН и принципа на зачитане на висшите интереси на детето, следва системата за осъществяване на правосъдието по отношение на ненавършилите пълнолетие да има за основна цел тяхното благополучие. Благополучието и висшите интереси на детето трябва да бъде съобразено във всяко производство и да бъде водещо, което автоматично следва да бъде взето предвид и с посочване на срок за работа с детето за неговото ресоциализиране.

✓ Работата по сигнали и случаи на деца в риск или жертва на насилие **в дирекциите „Социално подпомагане“** преобладаващо е на добро ниво. По случаите на деца, спрямо които е осъществено насилие е извършено социално проучване, събрана е информация от широк кръг източници, проведени са срещи на екипа по Координационния механизъм при насилие. При всеки отворен случай е съставен индивидуален план за действие, със срокове и отговорни лица. Регулярно се извършва преглед на оценката на случая и плана за действие и се отчитат постигнатите резултати. В преобладаваща част от случаите планираните дейности се обсъждат с родителите и се разясняват на детето по достъпен начин. Децата и семействата се насочват за ползване на подходящи социални услуги в общността.

Констатирано е, че не във всички ДСП се прилагат пълноценно и в своята цялост разпоредбите на чл. 36г и 36д от Закона за закрила на детето, регламентиращи функционирането на Координационния механизъм при насилие (влезли в сила през 2019 г.). Към проверените ДСП е създаден мултидисциплинарен екип по Координационния механизъм при насилие, който се свиква при сигнал за насилие с малки изключения. Задължително участие в екипа вземат представители на съответната община и на районното управление на Министерството на вътрешните работи, но не винаги в екипа се включва представител на съответната районна прокуратура. Установени са и ДСП, които не канят за участие в екипа по Координационния механизъм при насилие представители на прокуратурата. В преобладаващия брой ДСП се канят и други специалисти, в зависимост от спецификата на случая – ЦОП, МКБППМН, училище, ВУИ. Проблем във функционирането на екипа, посочен от ОЗД, е понякога формалното участие на тези представители – те не предлагат разрешение на проблемите и не изказват мнение. Очаква се вземането на решения за детето да е приоритетно от ДСП.

Различна е ситуацията в случаите на деца, упражнили насилие. Като проблем се идентифицира отсъствието на съгласуваност в действията на отделните институции относно планиране и извършване на корекционно-възпитателна работа – ДСП, социална услуга, МКБППМН, ИДПС, което компрометира постигането на траен положителен резултат. Като проблем във взаимодействието е установено също, че ДСП не предоставят информация за резултатите от работата си по случаите на насилие на заинтересованите страни.

В малка част от проверените обекти (ДСП) е установено, че по сигнали за насилие не са отворени случаи, въпреки потвърдени данни за насилие или не е установено такова, но не е извършено пълно проучване.

От проверката се налага извод, че ДСП се въздържа от прилагане на рестриктивни мерки – в проверените ДСП са установени 2 случая на издадено задължително предписание на родител, за 7 случая са издавани заповеди, съгласно чл. 20, ал. 4, т. 1 от ППЗЗДет. Съставен е 1 АУАН на родител, поради неизпълнение на дадено задължително предписание, съгласно чл. 45, ал. 9 от ЗЗДет., касаещо задължението ѝ да осигури присъствие на детето в детската градина и да посещава социалната услуга, към която е насочена заедно с детето. Подадена е 1 молба от ДСП до съда на основание чл. 8, т. 4 от

ЗЗДН, в резултат на което е издадена заповед за защита. Само в този случай насилникът е изведен от семейното жилище.

През изследвания при проверката период не са провеждани супервизии на служители от ОЗД във връзка с проблема за насилието, а проведените обучения са единични.

✓ **По случаите на насилие се извършва насочване към специализирани социални услуги за деца, с превантивни, подкрепящи и възстановителни функции, като най-често е ползвана социалната услуга ЦОП**, като децата и семействата се насочват от водещата случая ДСП. В проверените ЦОП и един ДЦДМУ не са констатирани случаи на насилие, извършено в социалната услуга. Най-често с потребителите работят психолози, като се отчита положителен резултат – децата са се успокоили, някои са повишили успеха си в училище, подобрили са се взаимоотношенията в семействата. ЦОП предоставя защитена среда за споделяне. Резултатите от ползваната социална услуга са видими след продължителна активна работа с децата, близките и учителите им, тъй като за изграждане на доверителна връзка е необходимо време. Трудност в работата на ЦОП се явява липсата на директен словесен контакт с пострадало при насилие дете, когато то не говори български език.

По време на въведеното извънредно положение с потребителите е извършвана работа от дистанция, по предварително съставен индивидуален план за работа на всеки един от специалистите, които работят с тях.

При повечето услуги е изградено добро сътрудничество с ОЗД и всички останали институции на местно ниво, ангажирани в работата по случай на дете. Същото се изразява в организиране на съвместни срещи за обсъждане на случай, получаване на допълнителна информация от конкретни специалисти, вземане на най-доброто решение за последваща работа, като взаимодействието се осъществява и по телефон и други алтернативни начини. Като проблем е установено, че специалистите в част от услугите не се канят от ДСП на срещите на екипа по Координационния механизъм при насилие, не им се предоставят необходимите документи от ДСП за планиране на работата – оценки, планове за действие.

✓ **При проверката е констатирано, че в социалните услуги за резидентна грижа – ЦНСТ**, са разработени правила и процедури за гарантиране сигурността, безопасността и грижата за настанените деца. Разписани са мерки за възпитание и дисциплина, които не накърняват личното достойнство на детето, регламентирани са начини за поощрение на приемливо поведение. Само в малка част от проверените ЦНСТ са констатирани случаи на тормоз и насилие между настанените деца. В преобладаващата част от услугите за резидентна грижа проявите са единични и служителите съумяват бързо и адекватно да ги преустановят, като предприемат съответните действия както за разделяне на участниците в конфликта, така и за уведомяване на ръководителя, а при необходимост и на други институции. Провеждат се разговори с децата. Не са констатирани данни, сочещи за проява на насилие или неприемливо поведение от страна на служители.

В един от проверените ЦНСТ е установен случай на насилие над дете, осъществявано в социалната услуга от друг възпитаник. За случая не са уведомени ДСП, органите на реда или ДАЗД, нито родител. Не са предприети адекватни действия за отстраняване на конфликта.

От проверките е установено добро междуинституционално взаимодействие на ЦНСТ с органите на МВР, РП, училищата, които посещават децата, личен лекар и стоматолог.

✓ **При проверките в лечебни заведения – МБАЛ и ЦСМП** е установено, че медицинските специалисти познават функциите на органите за закрила, запознати са със задължението за съдействие по чл. 7, ал. 1 и ал. 2 от ЗЗДет., информирани са за понятието „дете в риск“, разполагат с контакти на отдел „Закрила на детето“ към съответното ДСП и РУ на МВР, споделят за добро взаимодействие, което се потвърждава от факта, че

познават служителите от местните структури, техните функции и правомощия и знаят къде са ситуирани. Не във всички случаи при подаване на сигнал за дете в риск в лечебното заведение се получава информация от страна на ДСП, за проверката му. Екипът от медицински специалисти в лечебните заведения познават различните видове насилие, както и умеят да разпознават различни симптоми и индикации в случай, че дете е било обект на насилие и negliжиране, в това число и малолетни и непълнолетни бременни и родилки, с едно изключение. В едно лечебно заведение работещите не включват в понятието „дете в риск“ случаите на малолетни и непълнолетни бременни и родилки и не уведомяват органите за закрила на детето за тях. В лечебното заведение има регистър, в който вписват само родилки, които желаят да изоставят децата си. В тези случаи сезират ДСП.

Организация за подаване на сигнал за наличие на риск за дете е създадена в основно в акушеро-гинекологичните отделения. Работещите в други отделения на лечебните заведения, в които постъпват деца, имат нагласата да окажат подкрепа и търсят съдействието на ДСП и на полицията. Специалистите разпознават индикаторите за различните форми на насилие, подавали са сигнал и при случай на суицид.

В лечебните заведения се предоставя достъп на социалните работници от ОЗД, като в част от тях се осигурява конфиденциална среда за проучване на сигнала и оказване на подкрепа. В МБАЛ не са провеждани обучения, свързани със системата за закрила на деца и услугите за деца и семейства. В Координационния механизъм при насилие не е включвано медицинско лице.

✓ ***Въз основа на констатациите от извършената проверка са направени изводи, че правата на детето, регламентирани в чл. 3, т. 2 и чл. 19, т. 1 и т. 2 от Конвенцията на ООН за правата на детето, както и чл. 11, ал. 2 от Закона за закрила на детето, са гарантирани в 32 от проверените обекти.***

✓ ***Предпоставки за нарушаване на изследваните права са констатирани в 32 от проверените обекти.***

✓ ***Извод, че изследваните права са нарушени, е направен за 13 от проверените обекти.***

✓ ***За обсъждане на резултатите от плановете проверки, в съответните общини са проведени 13 междуинституционални срещи с представители на заинтересованите страни на местно ниво – общинска администрация, РУ на МВР, МКБППМН, ДСП и други, имащи отношение към работата по случаи на деца жертви или извършители на насилие. По време на срещите е обсъдено взаимодействие между институциите, споделени са добри практики и предложения.***

Един от сериозните проблеми, дискутиран при срещите, е съжителството на семейни начала с малолетни и непълнолетни и ражданията от деца. Отчетена е положителна тенденция по прилагане на текстовете на НК, които предвиждат санкции спрямо лицата, съжителстващи с малолетни и непълнолетни, резултат от активната работа на ДАЗД по този проблем.

От участници в срещите е изразено мнение, че делегираните бюджети за училищата са предпоставка да не налагат санкции на учениците, за да не загубят парите за тях, което води до това деца, които не могат да четат и пишат, да преминават в по-горен клас. Заявено е, че наказателната репресия за децата, извършители на противообществени прояви, трябва да е крайна мярка. Обсъдено е, че деца със сериозни противообществени прояви следва да се извеждат от проблемната среда, а срокът за настаняване в специално училище да е кратък – до 6 месеца, но се наблюдава, че често се надвишава предвиденият в закона срок – до 3 години (констатирани са 8 такива случая).

Разяснени са задълженията на институциите за съдействие, съгласно ЗЗДет., Отчетено е, че служителите като цяло разпознават индикациите за насилие, както и са запознати с действията, които се предприемат при установяване на случай на насилие

над дете, включително и при домашно насилие и когато детето не е директна жертва, а свидетел на насилието. Посочено е, че МКБППМН провежда редовни срещи с деца относно различните видове насилие. Провежда се активна превантивна дейност по темата насилие, която е в сътрудничество между различни институции. В някои от общините е отчетена полезна съвместната работа на ДСП с лекарите от МБАЛ, които уведомяват своевременно дирекцията при констатирана непълнолетна или малолетна бременна и при съмнения за насилие, суицид или negliжиране.

За повишаване ефективността от намесата на специалистите е необходимо прилагане на системен подход с ясни дейности и отговорници от страна на различните институции по случаите на деца, спрямо които е извършено насилие, както и за превенция на насилието над деца.

При проведените междуинституционални срещи на проверяващите екипи с представителите на заинтересованите страни на местно ниво са заявени следните трудности:

- ✓ неприсъствие на прокурор в заседания на екипа по Координационен механизъм при насилие за участие за три от проверените общини;
- ✓ лошо отношение към настанени деца в два Центъра за настаняване от семеен тип за деца без увреждания от страна на персонала и възпитателите;
- ✓ агресивни прояви от деца, чийто родители са в чужбина и се отглеждат от баба и дядо, поради невъзможност на същите да оказват контрол над поведението им;
- ✓ липса на резултатност в работа по случай на насилие, поради несъдействие от страна на родители;
- ✓ от липсата на наказателна санкция за лицата, подали недостововерен сигнал;
- ✓ в една от общините не винаги се свиква екип по Координационния механизъм при сигнал за насилие;
- ✓ неизпълнение на задължение за съдействие по чл. 7 от Закона за закрила на детето от МБАЛ в една от проверените общини, поради липса на сезиране на ДСП за малолетни и непълнолетни бременни момичета и родилки, въпреки множеството писма, които са изпращани на лечебни заведения от МЗ и РЗИ в тази връзка.

Направени са следните предложения от специалистите:

- ✓ обучение по темата за „Детско правосъдие“ на специалисти;
- ✓ специализирани обучения на деца, учители и др. специалисти за работа с деца, видове насилие, опасностите, които създава модерното общество;
- ✓ обособяване на „Синя стая“;
- ✓ повече психолози и педагози да работят с децата, поради зачестилото емоционално и психическо насилие над тях и травмите, които оставя в дългосрочен план;
- ✓ организиране на среща с Районен съд, във връзка с практиката му за изслушване на децата пред родителите им, водещо до психическа травма за детето;
- ✓ актуализация/промяна на Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, с акцент в превантивната работа, насочена и към родителите;
- ✓ набиране и утвърждаване на профилирани приемни семейства за настаняване и отглеждане на по-големи деца и деца с девиантно и неприемливо поведение;
- ✓ настаняването на деца с противоправно поведение в профилирани приемни семейства и/или създаване на центрове за временно, до 6 месеца, настаняване на деца, в които да им се оказва активна и целенасочена подкрепа за промяна в поведението;
- ✓ да се разработи Единна национална програма, с теми за обучение за работа от деца с деца, например „Обучение не на насилието“, дискусия и диалог с децата;
- ✓ изграждане на общежития към част от училищата, с оглед превенция на настаняване в ЦНСТ;

✓ от проверка във ВУИ – да се осигурява присъствие на прокурор на заседанието на педагогическия съвет в края на учебната година, предвид прегледа на постигнатите резултати и вземане на решение за прекратяване на престоя;

✓ организиране на среща между МБАЛ и ДСП, за разясняване на задължението за съдействие по чл. 7 от Закона за закрила на детето, понятие „дете в риск“, насилие и белези за разпознаване, взаимодействие между двете институции;

✓ създаване на практика на територията на всяка община за периодично организиране и провеждане на срещи между представителите на всички институции на местно ниво, имащи отношение към детето и неговите права, за обсъждане на значими проблеми, свързани със закрила на детето и взаимодействието между институциите, както и за споделяне на практики и опит в тази насока.

Задължителни предписания и препоръки

В резултат на плановите проверки, за отстраняване на констатираните пропуски и нарушения, на основание чл. 17а, ал. 1, т. 14 от Закона за закрила на детето, на ръководителите на проверените обекти (ДСП, СУ, ДГ, ЦСОП, ЦНСТ, СПИ, ВУИ, ЦОП и МБАЛ) са дадени общо 50 задължителни предписания със 162 конкретни мерки, придружени с писмени методически указания за изпълнението им и механизъм за взаимодействие между отговорните институции от извършената проверка, както и 67 препоръки. Постъпила е информация за изпълнението на 41 от дадените задължителни предписания, като двата обекта, от които не е получен отговор ще бъде планиран последващ контрол за проследяване изпълнението им.

Във връзка с установените пропуски и нарушения, **на директорите на ДСП са издадени 11 задължителни предписания с общо 42 мерки, които касаят:**

- *Процеса на оценяване и планиране* – отваряне на работа по случай по сигнал, в който е констатиран риск; планиране на конкретни дейности в плана за действие с определени срокове, вземане на мнение на детето, актуализиране на оценката на случая при нови обстоятелства, извършване на преглед на случая с всички заинтересовани страни;
- *Оказване на адекватна подкрепа* – насочване към социални услуги на детето и родителите, изискване на информация от специалистите, работещи с детето;
- *Прилагане на всички нормативни възможности в случай на риск за детето в семейството и в случай на несъдействие от страна на родител* – издаване на заповед за ползване на социални услуги, издаване на задължително предписание на родителите, съставяне на АУАН при неизпълнение на дадено задължително предписание, проучване на близки и роднини с цел предприемане на мярка за закрила за извеждане на детето от семейството;
- *Подобряване на документирането* - регистриране на всеки сигнал за риск за дете, прилагане в досието на всяка информация по случая, водене в актуалност на Формуляр „Развитие на случая“;
- *Спазване на нормативните регламенти по отношение на Координационния механизъм при насилие;*
- *Подобряване на взаимодействието с други институции* - уведомяване на приемащата ДСП при преместване на дете, сезиране на РП при данни за насилие върху дете.

Най-голям е броят на задължителните предписания, дадени на директорите на образователните институции (СУ, ДГ, ЦСОП, ВУИ и СПИ) – 20 задължителни предписания с 62 мерки.

➤ **На директорите на учебните заведения са дадени общо 10 задължителни предписания с 21 мерки.**

- Част от задължителните предписания дадени на директорите на учебните заведения касаят извършването на анкетиране сред учениците и последващите действия след анализирането на данните от анкетите, а именно разработването на план за справяне с насилието, съобразен с анализа на анкетите, съгласно Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на училищното образование.

- Дадени са също предписания, свързани с работата на училищния координационен съвет, които са в насока предоставяне на годишен доклад пред педагогически съвет, в състава на координационния съвет да бъдат включени родители и деца, а ситуациите на тормоз да бъдат разглеждани от съвета.

- Част от предписанията касаят необходимостта от разписване на ред за регистриране и разглеждане на жалби, сигнали и оплаквания от родители, персонал и външни лица, с които да бъде запознат персоналетът и да бъде сведен на вниманието на родителите и децата от учебното заведение, както и за всяка жалба да се сформира комисия за разглеждане на жалбата, която да документира дейността си и да уведомява подателя за резултатите, както и жалбите да се вписват в обособен за целта регистър.

- Други предписания касаят Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование и по-конкретно осъществявания контрол относно спазването и прилагането му, както и разработването на такъв механизъм, където отсъства, в съответствието с Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование, утвърден със заповед на министъра на МОН № РД-09-5906 от 28.12.2017 г.

- Други предписания касаят създаването на екипи за подкрепа, създаването на планове за подкрепа на деца с агресивно поведение и преразглеждането им, планиране на работа с психолога, участващ в ЕПЛР, който да работи с тези деца, по отношение на проблеми в поведението им, затруднения или индикации за възникване на конфликтни ситуации, както и провеждане на засилена работа с децата, жертва на насилие.

- Дадени са и други единични предписания, които касаят вписването на инциденти, работата на психолога, осигуряването на външни специалисти за работа с децата с проблеми, поставяне на информация за НТЛД 116 111, актуализиране на длъжностните характеристики, контролната дейност на директора.

➤ **На директорите на детските градини са дадени 5 задължителни предписания с 20 мерки.**

- Част от дадените задължителни предписания касаят определянето на Координационен съвет и разглежданите от него случаи на насилие и агресия.

- Други задължителни предписания касаят регламентирането на ред при инциденти с деца и ред за регистриране и разглеждане на жалби и сигнали.

- Единични предписания касаят изследването на нивото на тормоз, залагането на изисквания за познаване и спазване на задължението за съдействие съгласно ЗЗДет. и осъществяването на вътрешен контрол от страна на директора.

➤ **На директорите на ЦСОП са дадени 4 задължителни предписания със 17 мерки.**

- Част от задължителните предписания касаят разработването на Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в системата на образованието и науката и произтичащия от него анализ след анкетиране на учениците.

- Друга предписания касаят отстраняване на документални пропуски, свързани с подробното документиране на осъществяваната от специалистите работа с учениците, разработване на правила и процедури и осъществяване на периодичен контрол от страна на директора.

- С оглед на констатирани пропуски с вменяването на задължения за познаване и спазване на Етичен кодекс на работещите с деца, задължението на съдействие, регламентирано в чл. 7, ал. 1 и ал. 2 от Закона за закрила на детето и санкциите при

неспазването му, като се посочи дата на връчване и получаването да се удостовери срещу подпис са дадени предписания за актуализиране длъжностни характеристики на служителите.

- Други предписания касаят планирането и участие на ученици и персонал в беседи и обучения на темите „насилие“ и „тормоз“. Част от предписания касаят подобряване на материалната база и отстраняване на различни повреди.

- Единични предписания касаят, уведомяване на ДСП за случаи на насилие и включване на родители/настойници в състава на Координационния съвет за справяне с насилието.

➤ **На директорите на ВУИ и СПИ са дадени 3 предписания с 12 мерки.**

- Част от предписанията касаещи предимно съставянето и актуализирането на индивидуалните планове за грижи, запознаването с тях от членовете на екипа за психолого-педагогическа оценка и социалния работник от ДСП, за координиране на действия при работа с родителите и общността.

- Дадени са също предписания за отстраняване на документални пропуски, свързани с отразяване на нарушенията и инцидентите и предприети действия по случаите; прилагането на всички документи в досиета на децата и съставяне на обобщен доклад от екипа за психолого-педагогическа оценка, по отношение на постигнатото в обучителен и корекционно-възпитателен аспект; за разписване в длъжностните характеристики на задължението за познаване на националното и международното законодателство в областта на правата на детето.

- Дадени са предписания свързани с вписването на инциденти и предприетите по тях действия, както и с взаимодействието с ДСП относно съставените индивидуални планове, в случаите, когато в екипа е включен социален работник от отдел “Закрила на детето“, както и за координиране на действията при работата с родителите и общността. Единични предписания касаят създаването на ред за проследяване добрата организация на процеса на къпане, с оглед превенция на рискове и осигуряване на уединение и сигурна среда, и необходимостта от включване в състава на УКС на дете и родител.

➤ **На директорите на ЦНСТ са дадени 8 задължителни предписания с 32 мерки.**

- Голяма част от дадените предписания се отнасят до планирането на грижата за децата като например оценката на потребностите, планът за грижи и тяхното преразглеждане да се изработват в срок /не по-рядко от 6 месеца/ или при възникнала инцидентна нужда и нови обстоятелства по случая на детето от мултидисциплинарен екип, с достатъчно информация, конкретизиране и съгласуване с отговорните лица за изпълнение на заложените дейности, конкретен срок за изпълнение; и извършване на извънреден преглед на плановете за грижи при промяна на обстоятелствата, като се планират мерки за подкрепа.

- Част от предписанията касаят разработването и актуализирането на различни правила и процедури, тяхното спазване и документирането на инциденти в регистри и тетрадки.

- Други предписания имат отношение към контролната и административната дейност на директор/управител на резидентната услуга и по-конкретно предприемане на действия във всички случаи на насилие, съгласно утвърдените правила и процедури, повишаване на вътрешния контрол; планиране на мерки за корекция на поведението на децата с неприемливи прояви и налагане на възпитателни мерки, като за наложена възпитателна/ дисциплинарна мярка се издава заповед от директора на ЦНСТДБУ и се вписва в Книга за вписване на ограничителни и възпитателни мерки, съобразена с Процедурата за възпитание и дисциплина. За всеки инцидент да се уведомява ДСП, водеща случаите на децата.

- Дадени са и предписания в длъжностните характеристики на социален работник и възпитател да бъде упоменат регламента за познаване и прилагане на

националното и международно законодателство в областта на детските права и задължение за познания за детското развитие, а специалистите да поддържат писмена кореспонденция с ОЗД, МКБППМН, РУ на МВР и други институции пряко свързани с настанените деца за набавянето на необходимия набор от задължителните документи, както и надлежното им прилагане в личните досиета на децата.

- Други предписания касаят подобряване на материалната база и поставяне на информация на видно място за НТЛД 116 111.

➤ **На ръководителите на ЦОП са издадени са 5 задължителни предписания с 9 мерки.**

- Част от дадените задължителни предписания касаят актуализирането на различни документи разработени в ЦОП, между които: методиката за условията и начина на предоставяне на социалната услуга, длъжностни характеристики на служители и подобряване документирането на предоставяната услуга, като в досиетата на потребителите се прилагат протоколи от проведени разговори и осъществено психологическо консултиране.

- Други предписания касаят, касаят съставянето на индивидуална оценка и план за децата от услугата и запознаването на децата и заинтересованите страни със съдържанието им.

- Единични случаи касаят осигуряване на супервизия, регламентиране на вътрешен контрол и поддържане на писмена кореспонденция с ОЗД.

➤ **Въз основа на извършените проверки в МБАЛ са издадени 4 задължителни предписания с 9 мерки.**

- Голяма част от дадените задължителни предписания касаят вписването в длъжностните характеристики на персонала задължението за съдействие съгласно чл. 7, ал. 1 и ал. 2 от Закона за закрила на детето.

- Други касаят взаимодействието на МБАЛ с органите за закрила по отношение на малолетните/непълнолетните бременни момичета или родилки и уведомяването им в тази насока.

- Дадени са също задължителни предписания, които касаят въвеждане на ред за подаване на сигнали.

С цел подобряване организацията на работа и повишаване на сигурността и безопасността на децата, на ръководителите на проверените обекти са дадени 67 препоръки.

За подобряване организацията и ефективността в работа на ОЗД/ДСП, са дадени 9 препоръки в 7 обекта в следните насоки: извършване на актуално и пълно обследване на децата, настанени в СПИ с оглед предприемане на мярка за закрила при идентифициране на рискови фактори; при предприемане на действия за връщане на дете в семейството, да се изготвя оценка на родителските им възможности; при проучване на сигнал да бъде провеждан индивидуален разговор с детето, с оглед изслушване на неговото мнение и повишаване обективността на оценката на риска; да се канят всички заинтересовани страни на заседанията на екипа по Координационен механизъм при насилие; от проведеното заседание да се изготвя план с конкретни срокове и ангажименти на всяка институция.

- **В учебните заведения** те са насочени предимно към подобряване работата на педагогическия съветник/психолог, провеждане на обучения на педагогическия персонал по темата насилие, разясняване на екипа и учениците на понятието „дете в риск“, вредата от употребата на алкохол, тютюнопушене, наркотици; ЖП безопасността и селфи на опасни места, органи за закрила на детето, права на децата, национално и международно законодателство в областта на детските права и тяхната закрила, регламент на чл.7, ал. 1 и ал. 2 от Закона за закрила на детето. Осигуряване на обучение

на психолога на училището по прилагане на кризисна интервенция; предприемане на действия за по-бързата адаптация на децата, вкл. чрез съдействие от педагогическия съветник/психолог; повишаване на доверието между ученици и учители с оглед съобщаване на случаи на насилие и тормоз; въвеждане на Регистър за подадените жалби.

- Други препоръки касаят необходимостта от съдействие от отдел „Закрила на детето“ в Дирекция „Социално подпомагане“, за уведомяване на децата за техните права, както и за функциите, правомощията и координатите на органите за закрила на детето и Националната телефонна линия за деца 116 111.

- Част от препоръките са в насока в плана за контролна дейност на директора да се заложат проверки по теми, свързани с наличие на училищен тормоз, насилие, агресия, взаимоотношения между учители и деца, както и върху дейността на сформираните училищни комисии; да се състави нов график на дежурства, който да покрива изцяло времето, в което има ученици в образователната институция.

- **Детски заведения**

На директорите на детските заведения са дадени препоръки, които касаят административната работа на директора – стриктно да спазва утвърдените ред и правила за разглеждането на сигнали и жалби; в процедурата за разглеждане на жалби да бъдат разписани срокове за разглеждане на постъпила жалба или сигнал; срок за отговор до подателя и възможността за обжалване пред горестоящ орган – работата на утвърдените в детската градина комисия по етика и координационен съвет за противодействие на тормоз и насилието да бъде разграничена; спазване на нормативно определения брой на деца в групите и да бъде създадена подходяща организация, осигуряваща постоянно наблюдение над всички деца с оглед превенция на инциденти и прояви на насилие между децата; периодично да бъде извършвано анкетно проучване сред родителите за мнението им, относно организацията на работа в детското заведение и грижата за децата им, както и във връзка с направените от тях предложения, в хода на плановата проверка.

- На кмета на една община е препоръчано, във връзка с установен случай на тормоз от учител над дете в ДГ да бъде наложено на дисциплинарно наказание на педагога.

Част от дадените на ЦСОП препоръки се отнасят за провеждане на беседи с деца и персонал на тема „насилие“, запознаване с номера и функциите на НТЛД 116 111, с дейността на социалните работници от отдел „Закрила на детето“ към дирекция „Социално подпомагане“ и възможността да подадат сигнал; провеждане на среща/беседа с ОЗД за разясняване на персонала на учебното заведение на понятието „дете в риск“ и начините за разпознаване на дете, жертва на насилие, и задължението за сезиране на компетентните органи; назначаване на медицинско лице в ЦСОП – филиал; да се регламентират и точно определят правила за ползването и реда в общежитието; да се изследва периодично мнението на родителите и на лицата, които полагат грижи за детето, относно ползването на ЦСОП, чрез провеждане на родителски срещи или друг алтернативен вариант.

На директора на ВУИ е дадена препоръка, касаеща подобряване на материалната среда на настанените деца: извършване на ремонт в общежитието на училището и осигуряване на постоянно течаща топла вода в санитарните помещения.

Дадените на ЦНСТ препоръки

- Част от препоръките са в посока осмисляне на свободното време на децата, запознаване на децата с начина за подаване на сигнали и търсене на съдействие при необходимост от други органи по закрила, както и действия при проявена агресия от децата, с цел превенция на насилието; подобряване документирането на извършваната индивидуална работа.

- Други препоръки касаят административната и контролната дейност на директора за вписването в Книгата за вписване на ограничителни и възпитателни мерки за потребителите на ЦНСТ на всяка наложена възпитателна/дисциплинарна мярка в

услугата; осъществяване на контрол дали менторите протоколират всяка менторска среща с детето, като вписва подробно темата на разговора вижданията и споделеното от детето при провеждането ѝ; както и да бъде осигурена супервизия на екипа; подобряване на междуинституционалното сътрудничество, с цел превенция на неприемливи прояви на децата; осигуряване на достатъчно специалисти в услугата; осигуряване на обучение на персонала на теми, свързани с работа с деца с риск и взаимоотношения между деца и персонал.

Препоръки дадени в ЦОП

- Част от препоръките, дадени в ЦОП се отнасят до разработване и актуализиране на вътрешни документи, между които Регистър за жалби и сигнали, Правилник за устройството и дейността на ЦОП.

- Други препоръки се за подобряване на организацията на работа в социалните услуги, взаимодействието с други служби и организации, както и придобиването на служебен автомобил.

- Част от препоръките касаят обучения на екипа и запознаване с чужда практика, както и запознаването на деца с дейностите, предвидени в индивидуалните им планове.

На МБАЛ са дадени препоръки в насока регламентиране на задълженията за познаване на чл. 7, ал 1 и ал. 2 от ЗЗДет. в правилника за устройството, дейността и вътрешния ред, както и в длъжностните характеристики, запознаване на служителите с тях, както и въвеждане на дневник за регистриране на сигнали.

На база констатациите и изводите са изведени следните предложения към отговорните институции и органи за закрила на детето:
За нормативни промени
- Предложение до министъра на образованието и науката извършване на промени в Наредбата за приобщаващото образование, включващи спецификата на ВУИ и СПИ, както и в Правилника за устройството и дейността на ВУИ и СПИ, касаещи разработване на методика и стандарти за работа със заложените програми за корекционно-възпитателна работа, изисквания за квалификация на персонала, обучения, и др.
- Инициране на предложения за промени в СК по отношение на нормативно регламентиране на временно представителство – настойничество и попечителство по отношение на деца, чиито родители са трудови емигранти в чужбина и временно отсъстват от територията на страната.
- Промени в разпоредбата на чл. 36г, ал. 2 от Закона за закрила на детето, касаещи организацията на работата на дирекциите „Социално подпомагане“ по отношение на служителят определящ лицето, отговорно за проучването
За подобряване на междуинституционалното сътрудничество
- Разработване на стратегически документ за превенция на насилието и злоупотребата с деца, с разписани цели, отговорни институции и мониторинг по прилагането му.
- Сезиране на министъра на вътрешните работи и главния прокурор за необходимостта от задължително участие в мултидисциплинарните екипи по Координационния механизъм при насилие.
- Разработване на механизъм за взаимодействие между структурите на местно ниво на МВР и АСП за съвместна работа и обмен на информация по отношение на децата, въввлечени в криминални дейности, тези, спрямо които е извършено посегателство, извършили суициден опит, за оказване на психо-социална подкрепа.
- Сезиране на АСП за предприемане на действия по отношение на дирекциите „Социално подпомагане“ за стриктно изпълнение разпоредбата на чл. 123 от АПК за предоставяне на отговор до подателя на сигнал за насилие (включително МБАЛ, ОПЛ,

училище и др.). Предложения за организиране на екипите на отделите „Закрила на детето“ на обученията по темата насилие.

- Предложение до кметовете на общини, чрез Националното сдружение на общините в Република България за включване в общинските програми за детето на отделен раздел, касаещ работата на институциите на местно ниво по превенция на насилието.

- Чрез съдействието на органите за закрила на детето да се информират ръководителите на институциите, работещи с деца за необходимостта от разписване в длъжностните характеристики на задължението за съдействие, съгласно чл. 7, ал. 1 и 2 от ЗЗДет. за нуждата от незабавно уведомяване за дете, нуждаещо се от закрила.

- Под ръководството на ДАЗД, съвместно с представители на органите за закрила на детето, чиито структури по места имат задължение за участие в мултидисциплинарните екипи по Координационен механизъм при насилие, съгласно ЗЗДет., да бъдат разработени конкретни методически указания, касаещи прилагането на разпоредбите в работата по случай на насилие, в синхрон с действащата нормативна уредба и разработените механизми, методики и стандарти.

- Организиране и провеждане на обученията на училищните психолози за оказване на първоначална психологическа подкрепа при настъпване на критично събитие, налагащо кризисна интервенция.

- Чрез съдействието на министъра на образованието и науката да се регламентират взаимоотношенията между центровете за специална образователна подкрепа и училищата, към които са записани учениците по отношение участие в разработването на плана за обща образователна подкрепа, съвместни инициативи на учениците от двете образователни институции, с оглед активно включване на децата с увреждания и специални нужди в училищния живот и др.

Добри практики по темата за насилие

- Добрите практики, констатирани в дирекциите „Социално подпомагане“, които могат да бъдат мултиплицирани са:

В Община Асеновград трудни случаи на деца се представят за разглеждане на заседание на Комисията за детето при Община Асеновград.

ДСП – Велинград писмено уведомява личен лекар, училище и др. специалисти, работещи с детето, спрямо което е предприета мярка за закрила. По този начин се получава информация от съответния специалист при наблюдавана промяна в обстоятелствата, без такава да е търсена специално от ОЗД. Така например личните лекари сигнализират когато забелязват занемаряване на грижите за детето.

ДСП – Ракиново прилага цялостно и пълноценно разпоредбите на ЗЗДет. относно Координационен механизъм при насилие. Членовете на мултидисциплинарния екип работят заедно до приключване на случая, като разработват план за действие и участват в прегледите на оценката и изпълнението на плана за действие.

В ДСП - Радомир Координационният механизъм при насилие се свиква задължително и при сигнал за малолетна или непълнолетна майка.

Сигналите за насилие, постъпващи в ДСП – Берковица се обработват съвместно с ИДПС, при разпитите в производствата присъстват двамата служители;

От страна на ДСП - Ракиново е разработен примерен план при прилагане на Координационният механизъм при насилие, утвърден от Община Ракиново, с подробни стъпки за действие при сигнал за насилие;

- Добри практики в училища

В СУ „Иван Вазов“ – гр. Нова Загора е разработена програма за работа на клуб Морал, Етика, Гражданско образование, с цел усвояване на социални знания и умения за отстояване на правата, изпълнението на задълженията и поемане на отговорности като членове на обществото. Обособен е кабинет „Деца и родители заедно в ежедневието“, разработен с подкрепата на Ротари клуб Нова Загора. Разработено е табло „Училище без

страх“, в което има материали за насилието и тормоза. Учител в училището е въвел практика да събира и говори с учениците си, след последният час, в рамките на десетина минути, като обсъждат какво им се е случило през деня. По този начин педагогът постига три цели – сплотява класа, децата го приемат като един от тях и споделят без притеснение.

В СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – гр. Асеновград учениците от Ученическия съвет всяка година провеждат срещи с ученици от различни класове на теми свързани с насилието. През 2020 г. е организирана среща с ученици от осмите класове на тема „Онлайн тормоз: Кой е отсреща?“. Децата са подготвили и заснели клип по случай Деня на розовата фланелка. Проведено е обучение на класовете от начален етап, с цел информираност и превенция на училищния тормоз.

В СУ „Васил Левски“ – гр. Севлиево е проведена седмица на доброто. По проект на ученическия съвет е обзаведена „Антистрес стая“, в която в свободното време учениците си почиват, разполагаща с мека мебел, джаги, дартс, материали за рисуване. Отбелязани са ден на усмивката, ден на прегръдката.

- Добри практики в детски градини

В ДГ „Асенова крепост“ – гр. Асеновград са провеждани „Празник на детските права и отговорности“, проведен е тренинг с родители „Да благодариш означава да мислиш със сърцето си“, Световен ден на думата благодаря. Раздавани са брошури-дипляни за приемливо детско поведение на обществено място и подходящи думи и дейност, проведен е „Урок по вежливост“ – презентация пред децата, „Празник на доброто“, Ден на толерантността.

- Добри практики във ВУИ/СПИ

Във ВУИ – гр. Ракитово е въведена е практика децата да се грижат за животни и да обработват на малка част земя с цел отглеждане на зеленчуци, което повлиява положително децата, създава трудови навици, приучава на отговорност. Активни са заниманията на децата със спорт. В СПИ – с. Варненци също се отделя особено внимание на спортните дейности.

- Добри практики в ЦНСТ

ЦНСТДБУ – гр. Нови пазар и ЦНСТДБУ- гр. Тутракан имат съвместни инициативи с МКБППМН за безопасен интернет и интернет тормоз.

В ЦНСТДБУ – гр. Тутракан по време на пандемия за преодоляване на напрежението от изолацията са организирани инициативи за децата - готварство, сладкарство, градинарство, изработване на пана за украса на центъра и спалните помещения. Ангажирането на свободното време на децата със занимания, реконструкции на център и облагородяване на пространството е установено и в ЦНСТДБУ – гр. Велинград.

- Добра практика в ЦОП

ЦОП – гр. Радомир провежданата кампания под формата на игра на тема „Безопасен интернет“ с ученици от всички училища от 3 и 4 клас всяка година.

ЦОП – гр. Асеновград е сключил споразумения за работа с образователни институции и МКБППМН.

- Добра практика в МБАЛ

В МБАЛ – Шумен са назначени психолог и социален работник, които осъществяват навременни мерки при случай на дете, преживяло насилие. Психологът осъществява кризисна интервенция, а социалният работник уведомява незабавно органите по закрила. Разкрит е Здравно-консултативен център за майчино и детско здраве.

Заклучение:

В резултат на извършената тематична планова проверка в институции на общинско ниво, които имат отношение по проблема за насилието над и между деца, за изследване на взаимодействието между тях, чрез използване на интегриран

подход, може да се направи заключение, че случаите на насилие не са масово явление, а по-скоро са отделни епизодични случаи и за тяхното преодоляване и ограничаване се предприемат адекватни действия от служителите на проверените обекти.

В образователните институции – училища, детски градини, възпитателно училище-интернат, ЦСОП е създадена организация за превенция и интервенция на насилието и тормоза. Предприети са необходимите административни и образователни мерки за закрила на детето от всички форми на насилие, посегателство или злоупотреба и са създадени процедури за осигуряване необходимата подкрепа на децата и на лицата, които се грижат за тях. Предприемат се навременни и адекватни действия за разрешаване на проблема „насилие“ чрез разговори с децата, жертва на насилие или участници в конфликт. Уведомява се ръководството, компетентните институции и родителите. Провежда се индивидуална и групова работа с децата с неприемливо поведение. Консултират се родителите.

Медицинските специалисти в лечебните заведения като цяло познават функциите на органите за закрила, запознати със задължението за съдействие по чл. 7, ал. 1 и ал. 2 от ЗЗДет., информирани са за понятието „дете в риск“, в акушеро-гинекологичните отделения е създадена организация за подаване на сигнал за наличие на риск за дете.

Работата по сигнали и случаи на деца в риск или жертва на насилие в ДСП преобладаващо е на добро ниво. При управление на случай на дете в риск или жертва на насилие е извършено социално проучване, събрана е информация от широк кръг източници, проведени са срещи на екипа по Координационния механизъм при насилие, съставен е индивидуален план за действие, регулярно се извършва преглед на оценката на случая и плана за действие и се отчитат постигнатите резултати. Децата и семействата се насочват за ползване на подходящи социални услуги в общността. Не във всички ДСП се прилагат пълноценно и в своята цялост разпоредбите на Закона за закрила на детето, регламентиращи функционирането на Координационния механизъм при насилие. Проблем във функционирането на екипа, е понякога формалното участие на представителите на другите институции – ЦОП, МКБППМН, училища, ВУИ, които не предлагат разрешение на проблемите и не изказват мнение; не винаги в екипа се включва представител на съответната районна прокуратура. Очаква се вземането на решения за детето да е приоритетно от ДСП.

По случаите на насилие се извършва насочване към специализирани социални услуги за деца, с превантивни, подкрепящи и възстановителни функции, като най-често е ползвана социалната услуга ЦОП, като децата и семействата се насочват от водещата случая ДСП. В проверените ЦОП и един ДЦДМУ не са констатирани случаи на насилие, извършено в социалната услуга. Най-често с потребителите работят психолози, като се отчита положителен резултат. ЦОП предоставя защитена среда за споделяне.

В социалните услуги за резидентна грижа – ЦНСТ са разработени правила и процедури за гарантиране сигурността, безопасността и грижата за настанените деца. Разписани са мерки за възпитание и дисциплина, които не накърняват личното достойнство на детето, регламентиращи са начини за поощрение на приемливо поведение. В малка част от проверените ЦНСТ са констатирани случаи на тормоз и насилие между настанените деца. В преобладаващата част услуги за резидентна грижа проявите са единични и служителите съумяват бързо и адекватно да ги преустановят, като предприемат адекватни действия. Не са констатирани данни, сочещи за проява на насилие или неприемливо поведение от страна на служителите.

В общините са установени различни практики за работа по превенция и за интервенция по проблема. Обикновено превенцията се осъществява от страна на

детската градина, училището, социалната услуга, а по отношение на интервенцията водеща е ролята на ДСП. Няма практика да се провеждат регионални срещи с представители на органите по закрила, на които да се планира или обсъжда изследваното направление, включително броят на случаите на насилие на общинско ниво с оглед да бъдат планирани дейности по превенция на насилието. Установена е добра практика, свързана с разглеждане на заседание на Комисията за детето към съответната община на комплицирани, трудни случаи на деца, например в Община Асеновград.

В преобладаващата част от проверените обекти е отчетено добро взаимодействие между органите на местно ниво и повечето институции при работа по случаи на деца, жертва на насилие. Единствено на територията на община Нова Загора са установени пропуски в комуникацията между отговорните институции. Отчетена е пасивност от страна на Районен съд, Районна прокуратура и Полиция. Няма достатъчно активност от тяхна страна, поради очакванията работата да бъде осъществена от отделите „Закрила на детето“. Като проблем се идентифицира отсъствието на съгласуваност в действията на отделните институции по отношение на работата с децата жертва на насилие, относно планиране и извършване на корекционно-възпитателна работа – ДСП, социална услуга, МКБППМН, ИДПС, което компрометира постигането на траен положителен резултат.

Необходимо е да продължат усилията за подкрепа и професионалистите, работещи с децата, включително от съществуващите социални услуги за резидентна грижа, педагози, медицински специалисти, психолози и др., чрез организирането на допълнителни образователни курсове, обучения, супервизия, чрез провеждане на междуинституционални срещи, конференции по темата и др.